

**Idő, fordulatszám és tehetetlenségi
nyomaték mérése**

Mérés ideje: 2007. október 18.

Mérés helye: BME Hidrodinamikai Rendszerek Tanszék Laboratóriuma

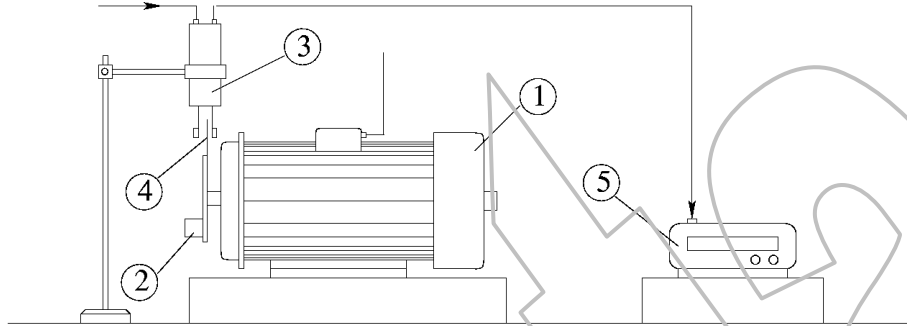
Mérésvezető:

Mérőszemélyzet névsora:

A mérés célja: villanymotor forgórész tehetetlenségi nyomatékának és ennek segítségével a motor tengelyére ható súrlódási nyomaték meghatározása a fordulatszám függvényében. A feladat sikeres végrehajtásához meg kell ismerni néhány alapfogalmat (fordulatszám, tehetetlenségi nyomaték, menetábra) és ezek mérési módszereit.

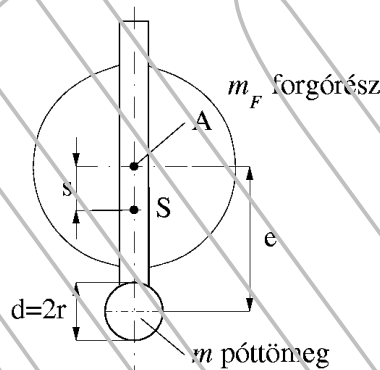
Tehetlenségi nyomaték meghatározása

Az 1. ábrán bemutatjuk a mérőberendezést és vázlatát. Látható, hogy a motor tengelyére a „2” jelű m póttömeget erősítettük fel (vö. a 2. ábrával is). Az így összeállított fizikai ingát a „4” jelű lemezre karcolt jelig kitérítjük. A „4” jelű lemez megszakítja a fény útját és a „3” jelű fotócellás impulzusadó keresztül elindítja, majd egy teljes lengés után leállítja az „5” jelű elektronikus időmérőt. A T lengésidő ismeretében a tehetlenségi nyomaték számítható az előzőek szerint. A lengésidő meghatározása során több lengés idejét átlagoltuk a mérési hibacsökkentése érdekében.

- ① Elektromotor
- ② Póttömeg
- ③ Fotocella és impulzusadó
- ④ A fény útját megszakító lemez
- ⑤ Időmérő

1. ábra: MÉRŐBERENDEZÉS A TEHETLENSÉGI NYOMATÉK MEGHATÁROZÁSÁHOZ

2. ábra: Póttömeg elhelyezése a motor forgórészén

A fizikai inga lengésideje:

$$T = 2\pi \sqrt{\frac{\Theta_A}{m \cdot g \cdot e}}$$

Ebből a lengésidő (T), a póttömeg tömegének (m) és átmérőjének, illetve a póttömeg a forgási középponttól mért távolságának (e) függvényében meghatározható a készített inga tehetlenségi nyomatéka a forgáspontra. A motor forgórészének tehetlenségi nyomatékát a Steiner tétel és a több tömeg együttes tehetlenségi nyomatékának meghatározására vonatkozó auditivitás segítségével tudjuk meghatározni:

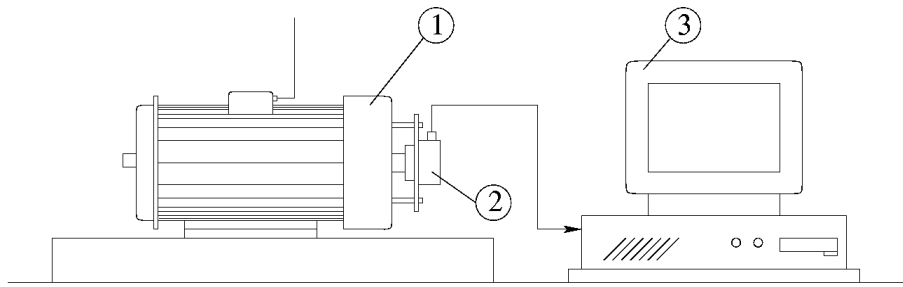
$$\Theta_A = \Theta + \frac{1}{2}mr^2 + me^2$$

E kettő segítségével a motor tehetlenségi nyomatéka meghatározható:

$$\Theta = \left(\frac{T}{2\pi}\right)^2 mge - m\left(\frac{r^2}{2} + e^2\right)$$

A mérés pontosságát a párosával, különböző póttömegek mellett elvégzett mérések átlagolásával és a továbbiakban az átlagolt tehetlenségi nyomaték használatával érjük el.

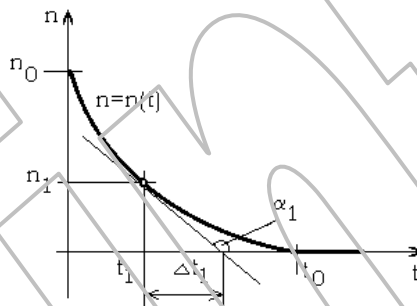
Súrlódási nyomaték meghatározása

- ① Elektromotor
- ② A fordulatszámmal arányos feszültség-jeladó
- ③ Számítógép

3. ábra: Mérőberendezés a kifutási méréshez

A súrlódási nyomaték méréséhez kifutási mérést végzünk el a 3. ábrán bemutatott berendezésen. Az „1” jelű elektromotor tengelyére fel van erősítve a „2” jelű tachométer dinamó, mely által adott jelet a „3” jelű számítógép feldolgozza. A jelfeldolgozás főbb lépései: az analóg jel digitalizálása, szűrése és ábrázolása az idő függvényében. A mérés során az állandó fordulatszámmal járó motort kikapcsoljuk és megvárjuk, amíg a megáll. Ezt követően a képernyőn megjelenik az $n=n(t)$ menetábra (4. ábra). A grafikon melletti táblázatból leolvassuk a menetábra néhány jellegzetes pontját.

4. ábra: Menetábra

A menetábra mérése során a második mérésnél meghatározott táblázatból megrajzolt kifutási görbét az 1. diagram tartalmazza, a súrlódási nyomatékot a görbe különböző pontjaiban a számítógépről leolvasott $(t, \varepsilon$ és $\omega)$ pontokban. A súrlódási nyomaték (M_s), a megadott ω értékénél, az átlagolt tehetetlenségi nyomaték segítségével, az alábbi összefüggés segítségével határozható meg:

$$M_s = \theta \cdot \varepsilon$$

Az összetartozó n és M_s számpárokot táblázatban összesítetjük, az így kapott súrlódási nyomaték-fordulatszám függvényt a 2. diagram tartalmazza.

A mérés során használt berendezések és eszközök:

Eszköz	Típus	Gyári szám
Villanymotor 1.	HZF 90L-4D/2340-1	1157/85
Villanymotor 2.	HZF 90L-4D/2340-1	1659/85
Fotocellás jeladó	Dysa	...
Időmérő		109.
Jacquet indikátor	...	...

Mért és számított adatok

Lengésidő / tehetetlenségi nyomaték mérése:

$$T = 0,777s$$

$$m = 1kg$$

$$d = 52mm$$

$$e = 88mm$$

$$\Theta_A = \left(\frac{T}{2\pi}\right)^2 m \cdot g \cdot e = \left(\frac{0,777s}{2\pi}\right)^2 1kg \cdot 9,81\frac{m}{s^2} \cdot 0,088m = \underline{0,0132kgm^2}$$

$$\Theta = \Theta_A - \frac{1}{2}m \cdot r^2 - m \cdot e^2 = 0,0132kgm^2 - \frac{1}{2}1kg \cdot 0,052^2 m^2 - 1kg \cdot 0,088^2 m^2 = \underline{0,0041kgm^2}$$

Az átlagolt tehetetlenségi nyomaték: $\bar{\Theta} = \underline{0,00512kgm^2}$

Kifutási mérés, súrlódási nyomaték meghatározása:

t[s]	n [1/s]
0	1503
3.5	1192
7	1026
10.5	883
14	756
17.5	643
21	539
24.5	444
28	356
31.5	272
35	185
38.5	115
42	43
45.5	0

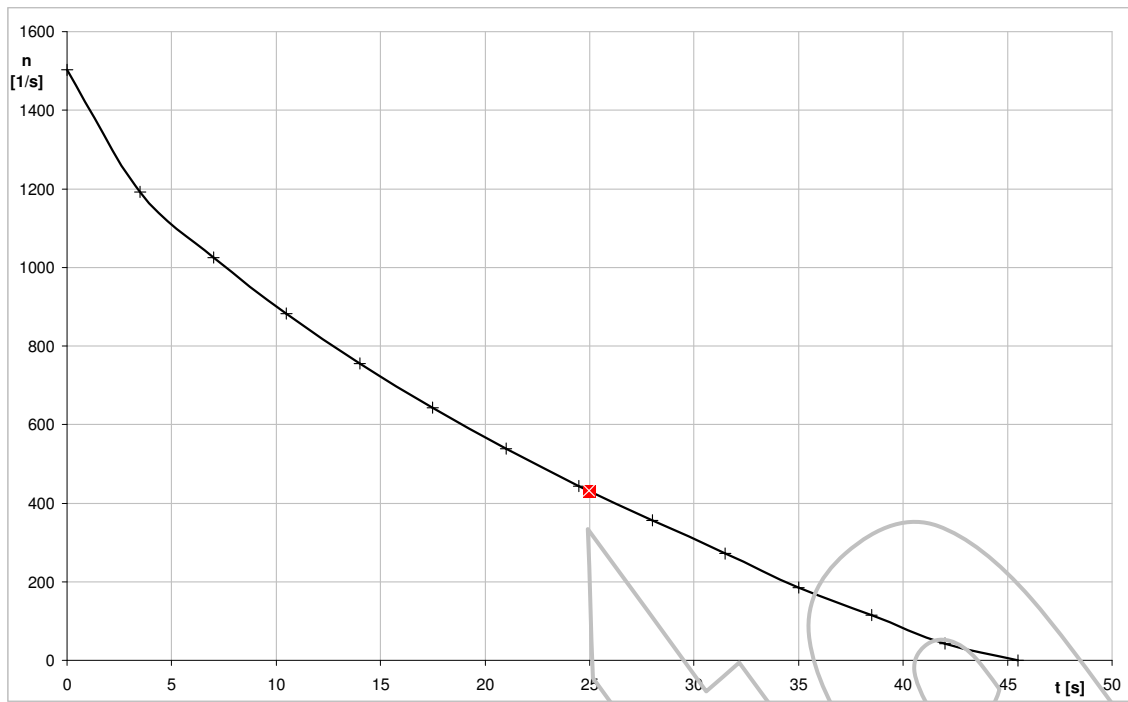
Saját mérési pont

t[s]	n [1/s]	ϵ [rad/s ²]
24.97	432	-2.65

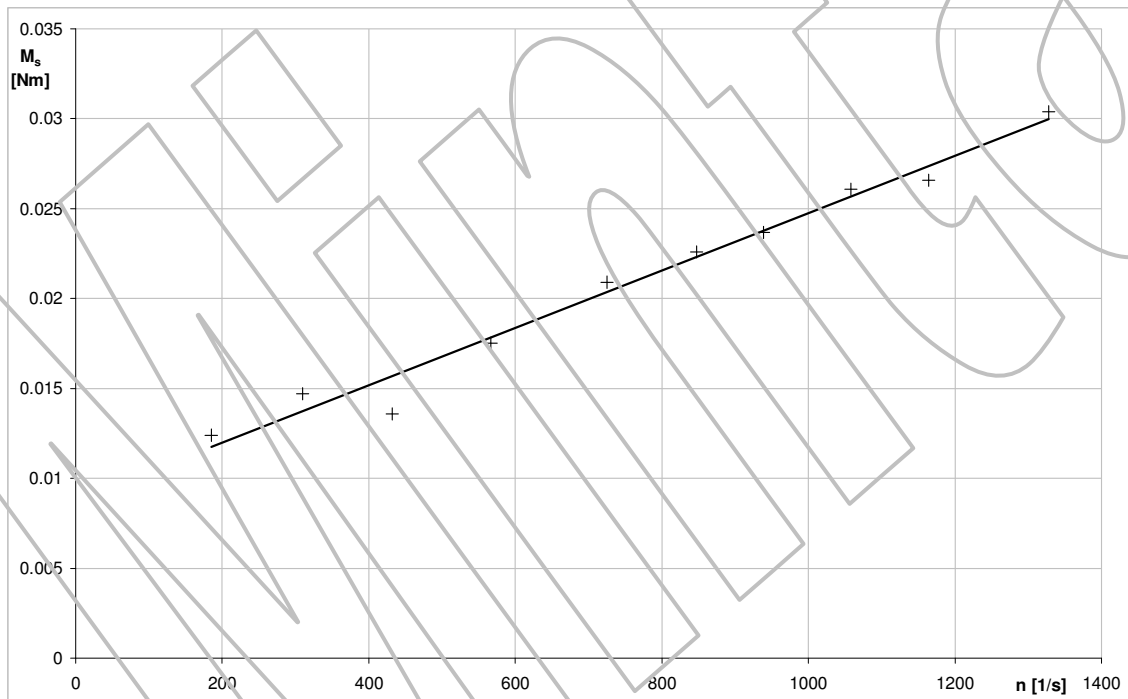
$$M_s = \bar{\Theta} \cdot \epsilon = 0,00512kgm^2 \cdot 2,65\frac{rad}{s^2} = \underline{0,0136Nm}$$

Az eredmények táblázatos összefoglalása

n [1/s]	M_s [Nm]
135	0.0124
310	0.0147
432	0.0136
567	0.0175
725	0.0209
848	0.0226
939	0.0237
1058	0.0261
1164	0.0266
1328	0.0304

1. diagram: Kifutási mérés eredménye

2. diagram: Súrlódási nyomaték